

ПРОМИСЛОВИЙ ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР КАРПАТСЬКОГО РАЙОНУ

У статті досліджується кластерний підхід в промисловому туризмі. В основі лежить створення і реалізація унікального продукту, який не має матеріальної форми, але здатний розвиваючись і вдосконалюючись залучати багато інших галузей економіки, в тому числі малі та середні підприємства.

Ключові слова: промисловий туризм, конкуренція, малий та середній бізнес, кластер, кластерний підхід.

The article examines the cluster approach in industrial tourism. The basis is the creation and implementation of a unique product that has no physical form, but capable of developing and improving involve many other sectors, including small and medium enterprises.

Key words: industrial tourism, competition, small and medium business, cluster, cluster approach.

Постановка проблеми. Реалізація економічної політики командно-адміністративною системою колишнього Радянського Союзу привела до того, що в Західних областях України були збудовані підприємства, які отримували сировину і комплектуючі із країн Середньої Азії, Далекого Сходу і інших віддалених регіонів. Господарська діяльність проводилася без врахування думки місцевого населення, специфіки природно-ресурсної бази, її рекреаційно-туристичного потенціалу.

Розвиток промислового туризму [1] в Карпатському регіоні можна розглядати як ефективний засіб підвищення економічного і соціального стану, покращення інвестиційного та підприємницького клімату, підвищення рівня зайнятості населення, формування відповідного іміджу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень і публікацій щодо теорії кластерів, то тут слід відмітити основну працю М. Портера [2], роботу Александрової А.Ю. про зміст та механізм функціонування туристичних кластерів [3], а також авторські дослідження [1].

Визначення невирішених сторін проблеми. Для сприяння і розвитку туристичної галузі необхідний комплексний підхід, який надав би можливість забезпечувати стабільний та ефективний розвиток, визначав основні проблеми, а також методи їх управління та вирішення, дав би змогу розв'язати питання фінансування необхідних проектів, забезпечував контроль за їх реалізацією. Це можливо здійснити за допомогою створення туристичного кластеру. Запровадження промислового туризму в нашій державі так важко відбувається через необ'єктивне і упереджене ставлення державних службовців, а також ряду керівників промислових підприємств «вчорашнього дня». Позаяк у розвинених країнах світу давно організовуються виробничі екскурсії та туристичні маршрути на промислові підприємства, що є оригінальним способом представити свою

продукцію, поліпшити імідж компанії і галузі в цілому, а для туристів – це можливість побачити своїми очима виробничі потужності, придбати місцеві сувеніри та налагодити партнерські і ділові зв'язки.

Для багатьох студентів технічних, економічних, природничих спеціальностей відвідування виробництва необхідне для майбутньої роботи. Це буде корисним для студентів геолого-географічних спеціальностей в цілях ознайомлення зі структурою, особливостями діяльності підприємств, виявлення виробничих зв'язків підприємств із постачання сировини та збуту продукції, встановлення основних напрямів діяльності підприємств в галузі охорони навколишнього природного середовища, ознайомлення з територіальними виробничими комплексами.

Мета та завдання статті. Обґрунтування доцільності створення промислового туристичного кластеру в межах Карпатського району.

Основний виклад матеріалу. Туризм є одним з найперспективніших напрямків розвитку економіки Карпатського району. Туристична галузь об'єднує в собі не тільки велику кількість підприємств туризму, але і підприємства суміжних з туризмом галузей і ті підприємства, які опосередковано беруть участь в процесі надання послуг туристичного характеру. Туризм є одним з найпотужніших чинників, який дозволяє економікам країн розвиватися, впроваджувати нові технології, вирішувати соціальні проблеми. В умовах ринкової економіки конкуренція є основною рушійною силою до створення якісних і при цьому недорогих товарів і послуг. Підприємство володіє конкурентною перевагою в порівнянні з іншими підприємствами, що виробляють аналогічний продукт, якщо скорочує свої витрати виробництва, ефективно використовує всі наявні ресурси, застосовує новітні технології та техніку. Практика показала, що якщо в галузі є монополіст, то він і диктує споживачеві свої умови. Тільки здорова конкуренція більшої кількості підприємств дозволяє споживачу вибирати той продукт, який оптимально підходить саме йому. Тому формування туристичного кластера – не стихійний, а систематизований, чітко впорядкований процес, який вимагає змістовного методологічного підґрунтя з метою ефективної його організації. Такий підхід характерний для всіх галузей економіки в умовах ринку. Туристична галузь не є винятком. Якщо врахувати, що туризм пов'язаний з багатьма іншими галузями, то можна наочно побачити найширші можливості для бізнесу, особливо для середнього та малого. Кластерний бізнес – це спільний розвиток підприємств і організацій, об'єднаних територією, інфраструктурою, людськими ресурсами та іншими характеристиками, який дозволяє найкращим чином оптимізувати процес виробництва і з більшою користю розподіляти кошти на розвиток.

Майкл Портер у своїй книзі «Конкуренція» підкреслює, що одним з важливих чинників для успішного розвитку кластеру є наявність стійкої стратегії розвитку. На думку М. Портера «кластери є організаційною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін, спрямованих на досягнення конкурентних переваг, в умовах становлення

постіндустріальної економіки» [2]. Головна мета кластерів – це можливість для бізнесу і для регіону розвиватися динамічно і за планом – з урахуванням стратегії. Кластер є реальною можливістю забезпечення конкурентоспроможності в майбутньому, тобто покликаний створювати довгострокову стратегію розвитку підприємств на 5-10 років і більше. Підприємства кластера спеціалізуються в певному секторі економіки і локалізовані географічно. Завдання кластерного об'єднання полягає в тому, щоб більш сильні підприємства підтягували більш слабкі. У період постіндустріальної економіки кластери – це групи підприємств, у тому числі середніх і малих, що знаходяться на одній території, це основа ефективного економічного розвитку регіонів і держави в цілому. Вони ініціюються бізнесом, але необхідні спільні зусилля бізнесу, виконавчої та законодавчої влади. Все це є базою для регіонального економічного розвитку. Для формування кластера необхідна висока ступінь довіри учасників по відношенню один до одного і тривале горизонтальне планування економічного процесу. Застосування кластерного підходу в туристичному бізнесі істотно знижує витрати підприємств кластера.

Кластерний підхід для підприємств малого та середнього бізнесу має ряд істотних позитивних моментів. Це і значне зниження бар'єрів виходу на ринок за рахунок уніфікації в рамках кластера, і раціональний розподіл ресурсів (людських, фінансових, технологічних, технічних), і поширення позитивної репутації кластеру на всіх його учасників. Для регіону – це забезпечення зайнятості населення, залучення кваліфікованих фахівців, розвиток соціальної інфраструктури. На думку А.Ю. Александрової, кластер розглядається як система, здатна створювати сприятливе для підвищення конкурентоспроможності та розвитку регіону особливе середовище[3]. Така система володіє низкою відмінних ознак, головним з яких є географічна близькість господарських одиниць. Особливості туристичного бізнесу надають в даний час актуальність кластерного підходу, оскільки для туризму типовий широкий діапазон міжгалузевих зв'язків, переважання малого та середнього бізнесу, нематеріальний характер турпродукту, різний характер сприйняття цього продукту виробниками і споживачами. У ринковій економіці місце і роль малого і середнього підприємництва визначаються їх функціями і реальним внеском у суспільний розвиток. Малий бізнес сьогодні є тим «локомотивом», який робить стабільне економічне і політичне життя будь-якої країни. Щодо Карпатського району, де залишена з часів Радянського Союзу велика спадщина промислових об'єктів: завод тонкого органічного синтезу (ТОС) в Івано-Франківську, Долинська бавовнянопрядильна фабрика, хімзаводи в м. Бориславі, м. Дрогобичі, м. Калуші, а також об'єкти військово-промислового комплексу, які на сьогоднішній день перебувають в закинутому стані, проте вони можуть бути задіяні для промислового туризму. Дані об'єкти становлять історичну та індустріальну, на відміну від національногосподарської, цінність. Після ґрунтовного вивчення екологічної ситуації на цих об'єктах, з метою

гарантування екологічної безпеки відвідувачам, їх можна буде використовувати в туристичних цілях. Такі об'єкти є цікавими для бізнесменів, науковців, студентів, а також державних діячів (VIP-туристи) [1]. Основне завдання, при цьому, створити належну рекламу, задіяти різноманітні підприємства і організації які би задовольнили тут своє зацікавлення. В цьому і полягає суть промислового туристичного кластера – основи сучасного туристичного бізнесу. Адже вирощену в Азії бавовну везти на Прикарпаття, тут її обробляти, а отриману сировину знову розвозити по країні очевидно такий виробничий процес не вигідний. Але побудована бавовнянопрядильна фабрика в м. Долині може бути перепрофільована на перероблення льону, позаяк значний науково технічний потенціал у нас зосереджений в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, а вирощування льону-довгунця розміщується переважно в Чернігівській, Житомирській, Волинській, Львівській та Івано-Франківській областях. А перепрофілювання фабрики на перероблення льону, який завжди був в нашій країні символом сільськогосподарського виробництва, дало би додаткові робочі місця в сільській місцевості, менше би пустували поля, та й льон це екологічно чиста рослина, яка не поглинає шкідливі важкі метали, що є так актуальним для Прикарпаття. Сьогодні вітчизняне льонарство переживає гостру кризу: скоротилися площі посіву льону-довгунця, зменшилося валове виробництво льонопродукції, знизилась економічна ефективність галузі. Основна причина занепаду льонарства в Україні – це відсутність стабільної державної підтримки галузі, нездатність льонарського підкомплексу ефективно функціонувати в ринкових умовах, відсутність досконалих ринкових механізмів, відсталість технологій та їх недостатня забезпеченість виробничими ресурсами. Тому більшість товаровиробників льону відмовились від його посіву. В той же час тканини, що виробляються з льоноволокна, а також із суміші його з бавовняними і синтетичними волокнами, користуються великим попитом у населення. Льоноволокно є цінною сировиною для текстильної промисловості: з нього виробляють тканини побутового призначення, а також технічні і тарні. З однієї тони високоякісного волокна можна виготовити понад 2,5 тис. м. полотна. Відходи первинної переробки льону – клоччя і костриця – широко використовуються в інших галузях економіки України. Зокрема, костриця може бути сировиною для виробництва паперу. Насіння льону містить 35-37 % олії і близько 25 % білка. Лляна олія використовується як продукт харчування, а також для виробництва фарб, лаків, мила та інших продуктів. Побічною продукцією олійних заводів є макуха, що використовується як цінний концентрований корм для худоби. Кілограм лляної макухи містить 1,17 кг корм. од. і 245 г перетравного протеїну.

Одним із факторів підвищення ефективності льонарства є розвиток агропромислової інтеграції, що передбачає тісні зв'язки та кооперацію спеціалізованих господарств і льонозаводів, а також організацію

агропромислових підприємств і об'єднань. Подальший розвиток льонарства має велике економічне значення і сприятиме зміцненню економіки країни, відкриє найширші можливості для бізнесу, особливо для середнього та малого. Кластерний підхід в промисловому туризмі розкриває нові перспективи щодо освоєння різних природних та індустріальних об'єктів, залучення їх для використання в оздоровчих, бальнеологічних і рекреаційних цілях. З цією метою закинуті кар'єри по видобутку калійної солі, які знаходяться в м. Калуші Івано-Франківської області, м. Стебнику Львівської області можуть ефективно використовуватися. Розсоли калійних родовищ полімінеральні, мають унікальні лікувальні властивості, що підтверджено дослідженнями Інституту курортології, через що не раз там можна побачити любителів покупатися. Попередні дослідження засвідчили, що з розсолів можна одержувати цілу низку корисних речовин: сульфат натрію, калію, оксид магнію та ін. Із застосуванням електролізу можна одержати соду, хлор та різні його сполуки. Цілющі властивості розсолів уможливають розвиток санаторно-курортної справи. Для медичного використання розсолів не існує жодних перешкод. Залишається організувати кластерну структуру для освоєння раніше промислових об'єктів в рекреаційних цілях. Оригінальним об'єктом промислового туризму на сьогоднішній день є вузькоколійка, яка діє на території Долинського району Івано-Франківської області в смт. Вигода. Унікальність її в тому, що вона збудована ще в 1898 р. і до цього часу рахується одним із екологічно чистих видів транспорту.

Останнім часом даною вузькоколійкою зацікавилися не лише у виробничих цілях, а і у туристичних. З метою залучення даної вузькоколійки для перевезення туристів розроблено програму «Карпатський трамвай» [4]. Даним маршрутом вже подорожували гості з Німеччини, Англії, Польщі, а також багато українських туристів. До послуг туристів пропонуються як затишний вагон СВ – кабіна на три чверті зайнята м'якими комфортабельними кріслами, а одна чверть знаходиться у розпорядженні машиніста, так і вагон-кабріолет, в якому збереглася нижня частина та дах, а стінки на рівні вікон просто зрізані. Згодом планується приєднати до них вагон-кафе, VIP-вагон та 4 спальні вагони. У цьому невеличкому потязі все трохи не таке, як у інших. Рухається він коліями завширшки 75 сантиметрів (більше ніж удвічі вужчі за звичайні). Історія вузької залізниці розпочалася в Карпатах іще за часів Австро-Угорської імперії, коли в 1873 році австрійський підприємець, барон Леопольд Поппер фон Подгарі переніс з Угорщини в Галичину головний офіс своєї фірми. Підприємство Поппера спеціалізувалося на заготівлі, переробці і збуті деревини. Барон влаштував у Ґорґанах перший тартак (пилораму) у селищі Вигода.

Саме тривало інтенсивне освоєння Карпат. Дирекція цісарсько-королівської залізниці архикнязя Альбрехта прокладала широку залізницю зі Стрия (Львівська область) до Станиславова (Івано-Франківськ). У 1875 році цією колією пішли паротяги. Наступний проект – будівництво

залізничного полотна до Вигоди – дирекція завершила у 1883 році. Перший поїзд прибув з Долини у Вигоду 8 липня (цей день радянська влада проголосила днем заснування нинішнього райцентру). На залізничній станції (будиночок зберігся) потяг зустрів сам Поппер. На той час він став поважним власником кількох тисяч моргів лісів уздовж ріки Свіча. Від широкої залізниці в гори спочатку проклали «конки» - вузькоколійки, якими коні тягнули ліс. Така колія, довжиною три кілометри, сполучила у 1890-му лісопильний завод у Вигоді з тартаком у Старому Мізуні. Вона проходила двома великими мостами на річках Свіча і Мізунька. На той час попперівська лісопильня «Евеліни» була найбільшою в Галичині. Справи у барона йшли так добре (багато лісу, дешева робоча сила), що він збудував у Вигоді розкішну віллу і заклав парк. Майже десять років поспіль збирав екзотичні дерева. Для власної втіхи влаштував неподалік Мізуня фабрику музичних інструментів... По смерті Леопольда Поппера його спадкоємці отримали найбільшу в Австрії промислово-торговельну фірму і 100 тисяч моргів лісів у Галичині та Угорщині. Окрім Леопольда Поппера, вузькі залізниці і лісопромисел із 1886 року активно розбудовували брати барони Гредлі – у Сколівських Бескидах та графи Потоцькі – в Осмолоді. Сьогодні паровоз і два вагончики курсують вузькою колією від Вигоди до Горганів двічі на тиждень, перевозячи на роботу лісорубів. А поміж тим колією користуються й туристи. Саме з метою залучення даної вузькоколійки для перевезення туристів і було розроблено програму «Карпатський трамвай». «Карпатський трамвай» запрошує всіх бажаючих до подорожі карпатськими стежками, який повезе Вас мальовничими місцями вздовж берегів екологічно чистої карпатської ріки Мізунка, ви зможете відвідати гідрологічну пам'ятку природи загальнодержавного значення заповідник «Ширковець», скуштуєте цілющої мінеральної води з джерела «Нафтуся» та джерельної води з гірського джерела «Дзюркач», зможете скупатися у чудових гірських водоспадах в яких виблискує на сонці цілюща вада ріки Мізунки. Мальовничі краєвиди гірських сіл, що тісно сплелись з природою Карпат, бистринь шумних потоків і річок з кришталево чистою водою, вічнозелені смерекові ліси на схилах гір і квітучі полонини – все це вабить, кличе в гори і не тільки, щоби набрати повний кошик грибів і ягід, а й помилуватися природою, глибше її впізнати, зафіксувати в пам'яті та на фотоплівці живописні куточки, які не поступаються краєвидам Швейцарії. Для цього туристам не треба йти пішки, щоб заглибитися в Карпатську красу вони можуть зекономити свої сили і час, скориставшись для цього унікальною вузькоколією.

Висновки. Проаналізувавши викладений матеріал, можна стверджувати, що створення промислового туристичного кластеру є ефективним методом підвищення рівня розвитку туристичної індустрії регіону, дасть змогу покращити якість туристичної продукції, поліпшити рівень взаємозв'язків між підприємствами, навчальними закладами, органами влади, знизити бар'єри виходу на нові ринки, сприяти розвитку

суміжних секторів у економіці, зменшити рівень безробіття. Кластер є однією із привабливих моделей, оскільки об'єднує на добровільних і взаємовигідних засадах суб'єкти економічної діяльності, що дозволяє їм успішно конкурувати на туристичних ринках різних рівнів; кластерні технології сприяють налагодженню взаємопорозуміння між державними та бізнесовими колами.

Використані джерела:

1. Пендеревський О. В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення: Монографія / О. В. Пендеревський // – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. – 2011. – 225 с.
2. Портер М. Конкуренція / пер. с англ. М: Издательский дом «Вильямс». – 2002. – С. 495.
3. Александрова А. Ю. Туристские кластеры: содержание, границы, механизм функционирования // Экономические проблемы развития сервиса и туризма. - 2007. - № 2 - С. 51-61.
4. [http:// greentraine.com.ua](http://greentraine.com.ua)

УДК 379.85

Уварова Г.Ш.

РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДЕСНИ

У статті проаналізовано сучасний стан рекреації в басейні Десни, визначені шляхи подальшого розвитку рекреаційної діяльності з урахуванням принципу раціонального використання природно-аквального комплексу річки та його збереження.

Ключові слова: рекреація, Десна, рекреаційна діяльність, природно-аквальний комплекс річки.

В статье проанализировано современное состояние рекреации в бассейне Десны, определены пути дальнейшего развития рекреационной деятельности с учетом принципа рационального использования природно-аквального комплекса реки и его сохранения.

Ключевые слова: рекреация, Десна, рекреационная деятельность, природно-аквальный комплекс.

The article analyses the current conditions of recreation in the Desna river basin, determines the ways of further development of the recreational activities taking into account the principle of the sustainable use of natural-aquatic complex of the river and its preservation.

Key words: recreation, Desna, recreation activity, natural-aquatic complex.

Постановка проблеми. Серед природних рекреаційних ресурсів України особливе місце належить водним – морям, річкам, озерам, водосховищам, каналам, ставкам, які представлені майже в усіх регіонах країни. Нині рекреаційне водокористування як безпосередньо в акваторії водних об'єктів, так й у береговій зоні, користується значним попитом у населення і є одним з найбільш масових явищ. Серед річок України особливу рекреаційну цінність має Десна, уздовж басейну якої з давніх часів селилися люди, розвивалося судноплавство, формувалися населені пункти а разом з ними комплекси відпочинку, лікування і туризму. Враховуючи значущість рекреаційної сфери для соціально-економічного